

Maahanmuuttajan puolisona Suomessa – Narratiivinen tutkimus kestävästä monikulttuurisista avioliitoista

Jaana Anglé

Maailman globalisoituessa monikulttuuristen avioliittojen määrä kasvaa. Avioliittojen solmimiseen ja vaalimiseen liittyy paljon kulttuurisesti määräytyneitä piirteitä, ja niitä hahmotellaan ja koetellaan sellaisissa parisuhteissa, joissa puolisoilla on erilainen kulttuuritausta. Monikulttuuriset avioerot ovat esillä julkisuudessa, mutta vähemmälle huomiolle jäänevät sellaiset monikulttuuriset avioliitot, jotka ovat kestäneet vuosikausia, jopa vuosikymmeniä.

Artikkelin tarkastelun keskiössä ovat kestävät monikulttuuriset parisuhteet. Teksti pohjautuu väitöskirjatutkimukseen, jossa selvitetään pitkän monikulttuurisen parisuhteen kestävyyttä kuvaavia tekijöitä suomalaisen puolison näkökulmasta. Tutkimuksessa tarkasteltiin esimerkiksi millaisin vaihein monikulttuurinen avioliitto syntyy ja kehittyy sekä mitkä ovat sen pysyvyyttä kuvaavat erityispiirteet? Arjessa selviytyminen ja ristiriitojen selvittäminen ovat jokaisen parisuhteen koetinkiviä, mutta monikulttuurinen perusta luo erityisen haasteen avioliiton kestävyydelle.

Kirjoittaja on kasvatustieteen tohtori Lapin yliopistolta.

Avainsanat: monikulttuurinen avioliitto, narratiivinen tutkimus, kestävä avioliitto, maahanmuuttajapuoliso.

Muuttoliike ja monikulttuuriset avioliitot

Voimme kuulla eri medioissa lähes päivittäin käytävän keskustelua suomalaisten ja ulkomaalaisten välisistä parisuhteista. Tiedotusvälineillä on suuri vaikutus siihen, kuinka maahanmuuttoon liittyvistä asioista keskustellaan. Tällä viittaa keskustelun sävyyn, onko se positiivista vai negatiivista. Yhä useamman suomalaisen naapuri, työkaveri, opiskelukaveri ja miniä tai vävy on ulkomaalainen.

Avioliittosiirtolaisuus on arkipäiväistynyt nykyajan Suomessa, koska ihmiset liikkuvat vapaa- ja

Artikkeli on Jaana Anglén väitöstilaisuudessaan 21.3.2014 esittämä Lectio praecursoria. Väitöskirja: Maahanmuuttajan puolisona Suomessa. Narratiivinen tutkimus kestävästä monikulttuurisista avioliitoista. Acta Universitatis Lapponiensis 272. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi.

työaikanaan yhä useammin eri maissa. Maailma on pienentynyt internetin ja sähköisen median myötä. Vuonna 2012 Suomessa solmittiin 3 749 sellaista monikulttuurista avioliittoa, joissa Suomessa vakituisesti asuva Suomen kansalainen meni ulkomaalaisen kanssa naimisiin. Yhteensä kaikkia avioliittoja Suomessa solmittiin samaisena vuonna 28 878, joten monikulttuuristen avioliittojen osuus Suomessa alkaa olla prosentuaalisesti huomattava.

Tutkijana mielenkiintoni kohdistuu monikulttuuristen parisuhteiden arkeen, siihen liittyviin iloihin ja suruihin. Eräästä foorumista jäi mieleeni suomalaisen naisen lause avioliitostaan ulkomaalaisen mieheen: ”Ei sydän kysele passia, eikä kaipaa naapurin Lassia.” Tämä olikin viesti näissä tutkittavieni haastatteluissa. Rakkaus ei katso aikaa, paikkaa eikä ihonväriä. Siteeraan erästä tutkimushenkilöäni, joka pohtii, ettei arjessa aina edes muisteta puolison taustaa.

”Mä en ite koskaan mieti sitä, että tässä on nyt sitten ulkomaalainen, että mulle on aivan sama, että mikä se on se kansallisuus, et se tulee aina tämmöisissä keskusteluissa, ku joku ulkopuolinen kysyy ... et minkälaista siellä miehen kotimaassa on ja onko miehellä koti-ikävä ja silloin sitä ha-vahtuu, että ai niin, että sillä oli se ulkomaalainen tausta, että se ei niinku näy sillä lailla...”

Yleensä ajatellaan, että avioliiton solmimisen jälkeen puoliset ottavat täyden, aikuisen ihmisen roolin yhteisössä. Avioliitto on instituutio, joka on valmis suojelemaan ja tukemaan perheryhmiä, jotka sisältävät (yleensä) kaksi aikuista ja heistä riippuvaisia huolehdittavia. Normatiivinen käsitys avioliitoista perheissä ja yhteisöissä antaa kuvan liitosta naista alistavana sopimuksena erilaisine hierarkioineen. Avioliitto kuitenkin tarkoittaa eri asioita eri kulttuureissa. Yhteistä monille käsityksille on, että avioliitto edustaa siirtymistä lapsuudesta aikuisuuteen, itsenäisyyttä ja liittymistä toiseen perheeseen jäseneksi tai siirtymistä sosioekonomisesta statuksesta toiseen.

Tutkimukseni keskiössä olivat pitkät, suomalaisen ja ulkomaalaiset solmimat liitot, jotka olivat kestäneet keskimäärin 15 vuotta. Tutkimusaineisto on peräisin yhdeltätoista (11) suomalaiselta puolisolta. He ovat haastatteluissa saaneet omin sanoin kertoa parisuhteensa tarinan. He ovatkin puhuneet arjestaan ja sen alkuvaiheista tähän päivään saakka siten kun ovat itse parisuhteensa eri aikakaudet ja tilanteet kokeneet. Tutkimus selvittää ensinnäkin millaisia vaiheita monikulttuuriseen avioliittoon sisältyy. Toiseksi, mitkä ovat monikulttuurisen avioliiton pysyvyyttä kuvaavat erityispiirteet. Kolmanneksi mielenkiintoni kohteena on ollut, mitkä ovat olleet näiden liittojen ristiriidat ja uhkatekijät. Neljäntenä olen selvittänyt millaiset voimavarat tukevat parisuhteiden selviytymistä arjessa.

Elämä Suomessa ja kielitaito

Aviopuolison tapaamisen sanotaan olevan ikimuis-toinen tapahtuma, joten sitä muistellaan mielellään. Näin oli myös tässä tutkimuksessa, haastateltavat kertoivat yksityiskohtaisia esimerkkejä tapaamisajasta ja paikasta. Puolisot ovat tavanneet toisensa joko työn kautta, ystävän avustamana tai

sattumanvaraisesti. Parisuhteen alkuvaiheilla nähtiin olevan suuri merkitys avioliiton myöhäisempien vuosien muotoutumisen kannalta. Jos parisuhde oli jouduttu virallistamaan epäluonnollisen nopeasti käytännön syistä, saattoi tästä aiheutua myöhemmin ongelmia. Toisaalta, jos parisuhde oli saanut kehittyä rauhassa puolisosiden haluamaan suuntaan, oli monilta ongelmilta vältytty.

Varsinkin kymmenisen vuotta kestäneissä parisuhteissa nämä asiat nousivat esiin kertomusten eri vaiheissa. Etenkin EU-maiden ulkopuolelta tulleet puoliset olivat kokeneet oleskeluluvan saamisen vaikeuden hankaloittaneen heidän kiinnittymistään Suomeen. Avioliittosiirtolaiselle on tärkeää, että he pystyvät toimimaan uudessa maassa sen täysivaltaisina jäseninä. Näin ei kuitenkaan ole ennen kansalaisuuden saamista, koska esimerkiksi poliittisesti aktiivinen toiminta ei onnistu. Myös muut asiat, joita maan kansalainen pystyy tekemään, ovat poissuljettuja kansalaisuuden myöntämiseen saakka.

Siirtolaisen oma aktiivisuus ja persoonallisuus luonnollisesti vaikuttaa moneen asiaan, mutta varsinkin työnhaussa ja kanta-asukkaisiin tutustumisen kannalta suomen kielen taito nähtiin kuitenkin äärimmäisen tärkeäksi. Haastateltavat kuvailivat myös tilanteita, joissa avioliittosiirtolainen tunsi olevansa ulkopuolinen, kun he puhuivat suomea lastensa kanssa. Ilman suomen kielen taitoa maahan muuttanut puoliso ei pystynyt osallistumaan normaaleihin, jokapäiväisiin toimintoihin, ja se vääjäämättä loi ulkopuolisuuden tunnetta.

Jos suomalainen puoliso toimii kumppaninsa 24h-tulkkina vuosikautia, alkaa siitä usein kehkeytyä vakioriita. Vaikka puoliso tulisikin toimeen englannin kielellä, jää hän paitsi monista asioista, eikä kiinnittyminen Suomeen siten voi olla sataprosenttista. Silloin monet ovet ovat niin sanotusti auki, ja puoliset helposti ovat valmiita muuttamaan eri maahan.

Avioliiton ilot ja haasteet

Tukiverkon merkitys varsinkin lapsiperheissä koettiin erittäin tärkeäksi. Usein apua ei ollut saatavissa, koska sukulaiset asuivat kaukana. Henkinen tuki koettiin kuitenkin tärkeäksi. Se, että saatiin jakaa asi-

oita toisen kanssa oli tärkeää. Joissakin tilanteissa perhesuhteet suomalaisen puolison sukuun olivat niin jännittyneet, että ne vaikuttivat parisuhteen arkeen ja puolisoiden hyvinvointiin negatiivisesti. Haastatteluista ilmeneekin näiden tilanteiden aiheuttaneen näille tutkittavieni perheille erilaisia stressireaktioita kuten iho- ja uniongelmia, työuupumusta ja masennusta. Samanlaisia oireita esiintyi myös perheissä, joissa oli merkittäviä taloudellisia ongelmia. Parisuhteissa, joissa maahanmuuttaja oli ennen puolisonsa tapaamista asunut Suomessa useita vuosia, tilanne oli parempi kuin perheissä, joissa puoliso oli muuttanut ummikkona Suomeen.

Parisuhdetyytyväisyyden kannalta keskeisiä asioita tutkittavieni mukaan ovat ongelmanratkaisutaidot, positiivinen, hyväksyvä ympäristö ja mielekäs tekeminen. Taloudellinen vakaus mainittiin myös tärkeänä elementtinä. Oltiin valmiita elämään myös vaatimattomasti, kunhan huolta huomisesta ei tarvinnut kantaa jatkuvasti. Rakkauden katsottiin olevan rikkautta väkevämpää, vaikka puute rahasta olikin aiheuttanut monissa parisuhteissa ongelmia. Yhteinen piirre näille parisuhteille on päämäärätietoisuus ja selviytymishalu. Haluttiin pärjätä omillaan ja apua ei usein pyydetty kuin hätätapauksessa. Apua otettiin vastaan, jos sitä oli sukulaisten tai ystävien taholta tarjottu, mutta sitä itse harvoin pyydettiin. Perheet halusivat olla vahvoja ja ylpeitä siitä, että yhdessä oli selvitty kaikesta.

Hyvässä liitossa kiitetään ja kehutaan. Toinen on hyväksyttävä sellaisena kuin hän on. Tutkimushenkilöni kertovat näiden asioiden olevan tärkeää. Toista ei voi muuttaa, muutos on lähdeittä itseltä. On tiedettävä, mitä toinen haluaa ja korostettava tätä piirrettä. On puhuttava samaa kieltä, rakkauden kieltä. Toiselle nämä rakkauden osoitukset ovat yhteistä aikaa, toiselle myönteisiä sanoja, kolmannelle lahjoja, neljännelle lempeitä palveluksia ja viidennelle fyysisiä kosketuksia. Jokaisessa suhteessa on ongelmia. Parisuhteen kestävyys kannalta on ratkaisevaa, kuinka ongelmiin suhtaudutaan ja kuinka ne ratkaistaan. Erilaiset kriisitilanteet muuttavat parisuhteen ja perheen rooleja. Roolit voivat vaihtua useita kertoja perheen elämänkaareissa.

Parien lapsuudenkodilla ja ympäristöllä on monien tutkimuksien mukaan nähty yhteyksiä parisuhteeseen. Lapsuudenkodin vanhempien hellyyden ja

lämmön on todettu olevan yhteydessä pitkään ja onnelliseen avioliittoon.

Avioliitto muokkaa myös puolisoiden identiteettiä. Haastattelutilanteeseen tullessaan tutkittavani olivat idenfioituneet ”maahanmuuttajan puolisoiksi”. Menneet tapahtumat ovat vahvasti läsnä haastateltavien elämässä ja näin myös identiteetin rakentamisessa; tämänhetkistä minää peilataan myös suhteessa menneeseen minään. Omaan kotimaahansa sopeutuminen maahanmuuttajan puolisona saattaa myös kanta-asukkaan uuteen asemaan.

Erilaiset temperamentit ja toimintatavat vaikuttavat pariskuntien jokapäiväiseen elämään eri tavoin. Käsitys omasta itsestä ja omista toimista kiehtoutuvat yhteiseen verkkoon, jossa ihmisestä kehittyy juuri se persoona, joka hän on. Haastatteluisa nousi erilaisia tapoja, joilla puolisoiden kulttuurit ovat vaikuttaneet perheen arkeen. Muutamat Suomalaiset puoliset olivat joutuneet luopumaan omista tavoistaan. Toiset taas kokivat, etteivät olleet luopuneet mistään, vaan puolisoiden tavat ja aatteet olivat jo parisuhteen alussa samankaltaiset. Toiset taas kokivat olevansa niin sanotussa välitilassa, aina väärässä paikassa, väärään aikaan, väärässä maassa. Tällöin paikkakuntaa tai maata vaihdettiinkin helposti.

Tärkeät elämäntapahtumat, kuten lapsen syntymä, omien vanhempien vanheneminen tai sairastuminen, saattavat laukaista niin sanotun transnationaalisen sitoutuneisuuden. Esimerkiksi uskonto ei ole näytellyt joillakin tutkimushenkilöilläni merkittävää osaa puolisoiden elämässä ennen lasten syntymää. Lasten synnyttyä itselle tärkeät asiat nousevat lastenkasvatuksessa esiin. Näistä asioista olikin sitten jouduttu kiistelemään puolisoiden kesken, joten haastateltavat korostavatkin, että on tärkeää keskustella näistä asioista ennen avioliittoa. Se ei näissä kaikissa liitoissa ollut mahdollista.

Kolme parisuhdemallia

Tutkimustuloksista nousi esiin kolme erilaista monikuluttuurista parisuhdetta kuvaavaa selviytymismallia: vakaa, voimaantunut ja epävarmuuden sävyttämä parisuhdemalli. Vakaan parisuhdemallin puoliset ovat yleensä tavanneet Suomessa ja pa-

risuhteen muodostumisvaihe on ollut pitkä. Nämä avioliitot ovat kestäneet yli 15 vuotta, ja ne ovat saaneet edetä ilman pelkoa rakkaan menetyksestä. Maahanmuuttaja on yleensä asunut jo vuosia Suomessa ennen parisuhteen alkua. Voimaantuneen parisuhdemallin suhteet ovat edenneet nopeasti, joten voidaan puhua kohtalontarinoista. Nämä avioliitot ovat kestäneet yli 20 vuotta. Näitä liittoja voitaisiin kuvailla vaikeuksien kautta voittoon -suhteiksi. Epävarmuuden sävyttämässä parisuhdemallissa avioliitot ovat kestäneet kymmenisen vuotta, osa vähemmän, osa enemmän. Haastatteluhetkellä näissä liitoissa on saatettu elää keskellä kriisitilannetta tai siitä on juuri selvitty.

Tutkimukseni monikulttuuristen parisuhteiden selviytymistarinoista keskeisenä tehtävänä on ollut lähestyä kestävästä parisuhdesta suomalaisen puolison silmin. Tutkimustulokset itsessään toimivat mittarina sille, kuinka nämä tutkimushenkilöt kokevat elämänsä maahanmuuttajan puolisona Suomessa. Tuloksista nousee selkeästi esiin se, kuinka parisuhde ja avioliitto ovat muokanneet suomalaisen puolison identiteettiä; he ovat maahanmuuttajien puolisoita. Tämä ei välttämättä ole tullut henkilön sisältä, vaan se on ympäristön määritelmää, jolle on vuosien saatossa annettu hiljainen hyväksyntä.

Tutkimushenkilöni eivät varsinaisesti olleet koskaan ajatelleet avioituvansa ulkomaalaisen kanssa.

Maahanmuuttajien puoliset pitävät huolestuttavana Suomen maahanmuuttopolitiikan aukkoja kansainvälistyvän maan näkökulmasta. Haastatteluhetkellä julkisuudessa käyty keskustelu maahanmuuttajista tuntuu ottavan kantaa vain siihen, ovatko ulkomaalaiset tervetulleita Suomeen vai eivät. Tämä on haastateltavien mukaan pelottavaa. Asioiden muuttamiseen tarvittaisiin faktaa, eikä pelkätään oletuksiin ja kuulopuheisiin perustuvaa tietoa.

Paikalliset ihmiset saattavat kokea maahanmuuttajat uhkana Suomen työllisyydessä. Monet tutkimushenkilöt ovat törmänneet ennakkoluuloihin. Voidaan ajatella, että maahanmuuttajaperhe saa esimerkiksi taloudellista apua arkeensa suomalaisia enemmän. Kun suomalaiset tutustuvat maahanmuuttajiin pelot, ja epäilykset usein hälvänevät.

Monikulttuuriset avioliitot ovat eroherkkiä – kuten aikamme liitot yleensäkin. Niissä saattaa olla paljonkin haasteita, mutta tämä on vain niiden toinen puoli. Haasteista selviytymisen jälkeen tutkittavani kokivat olevansa voittamattomia ja tuntevan sa toisensa läpikotaisin. He olivat kiitollisia ja onnellisia. Erään tutkittavani sanoja lainatakseni: ”Ei se vaihtamalla parane!”

Vieraita USA:n suurlähetystöstä

USA:n suurlähetystön poliittisen ja taloudellisen osaston päällikkö, Mr. Gottlieb J. Duwan vieraili Siirtolaisuusinstituutissa 12.11.2014. Mukana virailulla oli suurlähetystön poliittinen avustaja Jouni Flink.

Duwan on ollut Suomessa tämän vuoden. Hän oli erittäin kiinnostunut sekä ulkomailta asuvista suomalaisista, samoin Suomen nykyiset maahanmuuttajat ja maahanmuuttopolitiikka olivat esillä keskusteluissa. Alkujaan sveitsiläisenä hän tunsu Euroopan väestö- ja siirtolaisuusasiat hyvin. Vilkkaan ja informatiivisen keskustelun aikana sivuttiin myös USA:n nykyisiä siirtolaisuuskysymyksiä. Polttavin teema liittyi tällä hetkellä presidentti Obaman tahtoon myöntää huomattavalle osalle maassa luvatta oleville siirtolaisille työ- ja oleskelulupa. Tämä koskisi ehkä jopa viittä miljoonaa maahanmuuttajaa. Huomattava osa heistä olisi Meksikosta ja muualta Väli-Amerikasta tulleita. Sopus saattaa syntyä Obaman suunnitelman osalta, sillä myös republikaanit tarvitsevat menestyäkseen enemmän poliittista tukea espanjaa puhuvilta siirtolaisilta.

Ismo Söderling

